

Oskar Brůža

Velký formát Valtice v kontextu proměn života výtvarné obce v České republice

Je to zvláštní, ale ve chvíli, kdy píši tuto úvahu, se zamýšlím vlastně nad dvaceti uplynulými léty. Není to mnoho v životě společnosti a není to mnoho ani ve vývoji výtvarného umění ani v organizačních proměnách života výtvarné obce, výtvarných umělců. Je to však hodně v životě jednoho člověka a je to hodně pro celou výtvarnou generaci, která byla vychovávána v podmínkách dohasínajícího socialistického státu a vstupovala do produktivního života s nadějí, že na rozdíl od generací bezprostředně předcházejících se dočká, ať už pasivním očekáváním, nebo aktivními životními postoji, zásadní změny k lepšímu.

Ve druhé polovině 80. let minulého (ale i „našeho“, dvacátého) století se podmínky pro nezávislou výtvarnou tvorbu začaly výrazně měnit a pro většinu tvůrčích osobností i zlepšovat. Namísto tvrdých mimouměleckých (politických) kritérií posuzování tvůrčích činů uplatňovaných v Československu po invazi vojsk Varšavské smlouvy (srpen 1968) a v následujícím období všeobecného návratu k předreformnímu normálu (tzv. normalizace) se v činnosti monopolního uměleckého svazu (Svaz českých výtvarných umělců, SČVU) ke slovu dostalo opět odborné a politicky mnohdy až zcela neutrální posuzování tzv. tvůrčí způsobilosti, která umožňovala sociálně zabezpečenou samostatnou tvůrčí práci (tzv. evidence u Českého fondu výtvarných umění).

Proto se v posledních letech před pádem komunistického režimu výtvarná obec začala v rámci jednotného svazu diferencovat, nejen oborově (jak tomu bylo po celou dobu trvání výtvarného svazu), ale nově i generačně (např. různé aktivity mladých), územně (např. dělení na v rámci krajů na regionální skupiny) a zájmově.

Výsledkem zájmové diferenciací byl i vznik výtvarných uměleckých setkání na státním (před 2. světovou válkou liechtenštejnském) zámku ve Valticích, centru překrásného lednicko-valtického areálu, dnes zapsaného v seznamu kulturního dědictví UNESCO.

Různá výtvarná setkání (sympozia, plenéry) byla v Československu organizována již dříve. Bylo to např. sochařské sympozium v sídle Střední umělecké kamenické školy v Hořicích (Hořické sympozium). V roce 1968 bylo uspořádáno slavné sympozium Socha a město v Liberci. Koncem 80. let bylo pravidelně konáno a finančně dobře zajištěno keramické sympozium v Bechyni (jižní Čechy). Výčet a charakteristika různých předchůdců dnešních rozmanitých forem výtvarných setkání je však tématem pro jinou úvahu.

Tato pracovní setkání nebyla oficiálně příliš podporována právě pro jejich neformálnost, nepředvídatelné kontakty se zahraničními umělci a nepředvídatelné výsledky.

Proto se s velkým zájmem tehdejší Jihomoravské krajské organizace Svazu českých výtvarných umělců setkaly návrhy pracovníků správy valtického zámku na využití areálu pro výtvarné akce. Vůdčí osobností byl Radek Nepraš, vedoucí restaurátorského pracoviště, které se v zámeckých provozovnách věnovalo náhradám barokních soch výdusky z umělého kamene. Ten ve spolupráci v pražskými umělci vymyslel a realizoval již v roce 1988 festival barokní opery, opírající se o tradici letních hudebních interpretačních kurzů, které se ve Valticích na počátku prázdnin konávaly. Festival barokní opery byl ve své době ojedinělým počinem, který oživil na několik dnů zámek i jeho park a byl provázen tehdy ještě nepříliš obvyklým ohňovým divadlem. Do tohoto vznikajícího (nebo spíše obnovovaného) kulturního života se podařilo

v letech 1989 a 1990 zasadit dvě sochařská sympozia zaměřená na tvorbu v umělém kameni (výdusky). Všechna díla byla určena pro areál valtického zámku; nechtěným výsledkem pronikavých a mnohdy chaotických změn po roce 1989 je v současné době umístění jen jednoho díla zakomponovaného do zbytků barokní fontány na čestném nádvoří zámku. Také od ostatních velkorysých plánů bylo upuštěno. Litovat můžeme zejména neuskutečněné investice Českého fondu výtvarných umění na vybudování podstřešních ateliérů v pravém křídle zámku, ale i zániku sochařských symposií privatizací dílen a ztrátou zájmu o tato sympozia ze strany památkových orgánů.

Genius loci však byl výtvarnými umělci rozpoznán a prostředí valtického zámku využili malíři, soustředění v jedné z organizací nově utvářené Unie výtvarných umělců (dnes Unie výtvarných umělců ČR). Akademický malíř Jan Pospíšil, PhDr. Jaroslav Pelikán a jejich kolegové působící na Střední uměleckoprůmyslové škole v Uherském Hradišti a výtvarní umělci - členové Sdružení výtvarných umělců a teoretiků jihovýchodní Moravy - alespoň místem konání navázali na sochařská sympozia, na doznívající festival barokní hudby i na trvající prázdninové hudební interpretační kurzy, a v roce 1990 uspořádali I. Mezinárodní malířské sympozium VALTICE 90. Zúčastnili se ho Martha Griebler (*1948, Rakousko), Miroslav Malina (*1956, Česká republika), Norbert Maringer (*1948, Rakousko), Herbert Pasiecznyk (*1942, Rakousko), Jan Pospíšil (*1952, Česká republika) a Zdeněk Strouhal (*1939, Česká republika). Během setkání, které proběhlo 8. až 28. října, se umělci inspirovali prostředím a pořizovali skici, náčrty a studie, šlo tedy vlastně o kajinářský plenér; od účastníků se nepožadovalo dokončení děl v průběhu setkání, a tak teprve v následujícím roce 1991 byla uskutečněna výstava, která prezentovala nejen to, co bylo vytvořeno přímo ve Valticích, ale i to, co bylo dotvořeno či přetvořeno v ateliérech umělců doma a v následujících měsících. Tato „dvoufázovost“ prvního (a i posledního) ročníku valtického malířského sympozia vedla pak patrně k mylnému tradovanému údaji o druhém sympoziu tohoto druhu ve Valticích.

Pravdou však je, že pořadatele zaujal mimořádně zajímavý prostor jízdárny valtického zámku natolik, že začali uvažovat o jiném typu malířského sympozia, zaměřeného na tvorbu monumentální.

V roce 1990 byl ve výtvarné obci evidentní „hlad“ po pořádání mezinárodních tvůrčích setkání a rovněž nebývalý zájem účastnit se takových setkání v zahraničí. Pro čtenáře, který nežil v hranicemi uzavřené socialistické zemi se složitými procedurami spojenými s omezenými výjezdy do zahraničí (pro mnohé nedosažitelnými), je tato enormní touha po kontaktu se zahraničím u mnohdy již zralých umělců středního věku snad i nepochopitelná. A je to dnes těžké vysvětlit i vlastním dětem. Nicméně možnost pozvání na zahraniční akce byla vyvážena i povinnostmi zahraniční umělce pozvat do České republiky a podobné akce také pořádat. Unie výtvarných umělců a její členské organizace za finanční podpory dožívajícího Českého fondu výtvarných umění, státu (ministerstvo kultury) a později i obtížně vyhledávaných sponzorů vyprodukovala v prvních letech (1991-1994) velký počet symposií a plenérů, z nichž v krátké době většina zanikla. Setkání se zahraničními umělci i pozvání do zahraničí bylo vyvažováno tak časově i finančně náročnou organizační prací, která ležela na výtvarných umělcích samotných, že to bylo většinou nad jejich síly. Také přehled těchto efemérních akcí i těch, které přetrvaly několik ročníků nebo výjimečně trvají dodnes není předmětem této úvahy; na webových stránkách Unie výtvarných umělců ČR (www.uvucr.cz) je jejich základní přehled a údaje budou zpětně dále doplňovány. Je však potěšitelné, že mezi sympozia, která přetrvala a trvají patří i VELKÝ FORMÁT VALTICE.

Valtické sympozium má několik zvláštností. U sochařských sympozií se předpokládá nějaké další využití vytvořených děl - díla jsou mnohdy utvářena pro konkrétní umístění a zůstávají tak trvale zachována, případně vytvářejí přírodní nebo městskou veřejně přístupnou galerii. U malířských sympozií pořádaných v České republice je skoro výjimkou, že vytvořená díla jsou uchovávána a vytvářejí postupně sbírku. Valtické sympozium je takové. Na zámku ve Valticích je již početná sbírka děl vytvořených v letech 1992 až 2005, čítající více než sto položek.

Další zvláštností je, že valtické sympozium probíhá v pětiletých cyklech. První se uskutečnil v letech 1992 až 1996, druhý v letech 2001 až 2005. Pauza mezi jednotlivými cykly dává možnost zhodnotit v klidu průběh sympozií, zamyslet se nad jejich výsledky a připravit další ročníky. První cyklus byl uzavřen vydáním tištěného katalogu, druhý cyklus vydáním tohoto CD a prezentací na webových stránkách, současně je připravován třetí pětiletý cyklus, jehož vyvrcholením snad bude několikrát již zamýšlená celková trvalá prezentace na zámku ve Valticích a výběrová prezentace ve významných kulturních centrech České republiky spojená s vydáním tištěného katalogu.

Nejvýznamnější zvláštností je však samo vymezení sympozia - onen „velký formát“, tedy plocha cca 10 m², s níž se účastníci musí během poměrně krátké doby vyrovnat. Účast nevyklučuje předběžný záměr autora, ale ani ho nevyžaduje. Samo prostředí zámecké jízdárny o ploše více než 1400 m² (77 × 18,5 m) je více než inspirativní. Dnes již formát 10 m² sám o sobě není tak fascinující jako době vzniku sympozia, kdy kromě veřejných zakázek, nutně svazujících autora svým zadáním, nebyly pro naše výtvarné umělce dosažitelné ani finanční ani prostorové možnosti. Ten formát je však fascinující jednak v kontextu sbírky vznikající v průběhu patnácti let, jednak v kontextu valtické zámecké jízdárny, této gigantické tvůrčí dílny, tohoto velkolepého společného malířského ateliéru i výstavního sálu, kterého se jen jediný účastník sympozia zalekl natolik, že odejel aniž se o cokoliv pokusil a nevrátil se více.

Podstatou sympozia je kontakt, komunikace, vzájemné ovlivňování a hledání vlastního způsobu vyjádření. Jsme u další zvláštnosti valtického sympozia: valtická jízdárna je velkým společným ateliérem, kde však každý umělec má dostatek, ba nadbytek vlastního prostoru, tedy i soukromí, ale může volně procházet celou jízdárnou jako malým uměleckým městečkem od ateliéru k ateliéru, zastavit se, promluvit, nebo najít „dveře zavřené“ a odejít a nerušit. Závěrečná výstava pak jakoby otevře všechny ateliéry veřejnosti a představí vytvořená díla sama o sobě i v kontextu všech děl vytvořených během sympozia. Tento jedinečný a neopakovatelný zážitek proměny pracovního prostoru ve výstavní síň je také jednou ze zvláštností valtických setkání.

Valtice - to je jižní Morava a jižní Morava - to je i slavná vinařská tradice. Ostatně jediným využitím zámecké jízdárny od druhé poloviny 20. století bylo pár dní konání podzimních Valtických vinných trhů; malířské sympozium dalo tomuto prostoru další smysl. I víno patří k sympoziu a k tvorbě, inspirativní je celé prostředí lednicko-valtického areálu, zámek Lednice, drobné většinou barokní stavby v rozsáhlém lesoparku, ale i sklípky valtických vinařů. Působivé jsou i interpretační hudební kursy, jejichž frekventanti někdy vystoupí na vernisáži - a to se uplatní i krásná akustika celého prostoru.

Valtické sympozium nepatří mezi bohatě dotovaná - komfort, doprovodné programy a společenské akce nepřevažují nad jejich smyslem, obsaženým již v prvním statutu sympozia z roku 1992 - umožnit malířům svobodnou, na zakázce nezávislou monumentální malbu - v prvních dvou ročnících na dřevěnou překližku, od třetího ročníku na plátno na rámu (modul 1,2 × 2,4 m) za použití převážně akrylových barev

(výjimečně v prvním ročníku i barev olejových). Umělci volí převážně malířské postupy, uplatněna byla však i kresba, grafická technika monotypu nebo kombinované techniky (textil, iluminace).

Studium děl uchovaných ve sbírce možná napoví něco o tendencích monumentální tvorby, ale i o tvorbě účastníků samotných. Všech symposií se zúčastnil jejich neúnavný organizátor Jan Pospíšil, takže sbírka zrcadlí také jeho tvorbu v průběhu patnácti let. I jiní umělci se zúčastnili symposií několikrát, buď s časovým odstupem (Vladimír Popovič - 1992, 2003) nebo v ročnících po sobě jdoucích, jako spoluorganizátor několika ročníků a průvodce vernisážemi Vladimír Franz (1996 a 2002-2005) nebo Mikoláš Axmann (2001-2005) a Jiří Surůvka (2003 a 2004). Dílo dvou účastníků je již bohužel uzavřeno (Miroslav Adámek, Svatopluk Slovenčík), někteří účastníci prvních ročníků možná přijmou účast v některém ročníku třetího cyklu, který bude zahájen patrně v roce 2007.

Dosud se symposia zúčastnilo 74 autorů, z nich 45 z České republiky, 11 ze Slovenské republiky a 18 z jiných států (Belgie - 1, Finsko - 3, Irsko - 1, Litva - 1, Maďarsko - 3, Německo - 1, Polsko - 1, Rakousko - 4, Švédsko - 1, Velká Británie - 1) a vytvořilo více než stovku děl.

Valtické symposium získávalo pravidelnou podporu Českého fondu výtvarných umění (nyní Nadace Český fond umění), v prvním cyklu též z prostředků ministerstva kultury, v druhém cyklu z prostředků Jihomoravského kraje a sporadicky i z dalších zdrojů. Nepatří - jak bylo výše uvedeno - mezi bohatě dotovaná a komfort, doprovodné programy a společenské akce nepřevažují nad jejich smyslem. To se projevuje i v poskytnutých službách a prostředcích. Největším vkladem je ojedinělý zážitek tvorby v prostoru zámecké jízdárny, k tomu plátno na rámech a barvy, a skromné, turistické ubytování, které někteří (např. Vladimír Franz) raději zaměňují za trvalý pobyt v jízdárně. Ostatně ke kuriozitám symposia patří i to, že v roce 1995 kvůli komárům účastníci raději spali ve spacácích v jízdárně zámku skoro všichni.

Stálými spolupřáteli symposia jsou Sdružení výtvarných umělců a teoretiků jihovýchodní Moravy - Unie výtvarných umělců České republiky, Správa státního zámku Valtice - Územní pracoviště Národního památkového ústavu v Brně a dále Střední uměleckoprůmyslová škola v Uherském Hradišti. Dík za stálou podporu patří Nadaci Český fond umění, představitelům města Valtice, Jihomoravskému kraji a všem dalším, jmenovaným u jednotlivých ročníků symposia. Dík patří i prvním teoretikům symposia, Jaroslavu Pelikánovi, Jiřímu Bohdálkovi a Radku Horáčkovi, kteří pomohli formovat základ symposia a umožnili hlavnímu organizátoru Janu Pospíšilovi symposium dále rozvíjet. Dík patří i Josefu Fanturovi, který dokumentoval poslední ročníky symposia.

Symposium Velký formát Valtice patří mezi několik nejvýznamnějších trvajících výtvarných akcí, které se podařilo výtvarné obci České republiky vyprodukovat. Obětavostí a zájmem zakladatelů má šanci obsáhnout v dalších ročnících velký časový úsek a značné generační rozpětí autorů. Založením sbírky vytvořených děl má šanci působit a být předmětem odborného i laického zájmu trvale.